

Ni mi razumljivo, kako je mogel avtor doumeti moj glas kot — »oporekanje poskusu, naj bi v naši javnosti kritično govorili o intelektualnem nivoju sodobnega šolnika«. Nikakor! Gre le za to, da se varujemo posplošitev, bodisi preveč optimističnih ali preveč pesimističnih, ki so pač odvisne od tega, ob kakšnih primerih posameznik posplošuje. Če sem glede svojih izkušenj malce bolj optimističen kot Sifrer, pa to še nikakor ne more pomeniti, da je zame »vsestranska podoba našega pedagoškega naraščaja v redu in naj zato ostane takšna, kakršna je«. Kako bi mogli tako misliti, ko pa v vsakdanji praksi vidimo, kako se med vrstami zglednih, čeprav mlajših šolnikov pojavljajo intelektualni brodolomci, med njimi često dekleta, ki so obtičali nekje v srednji šoli in se v eksistenčni krizi povzpeli na nezasedena učiteljska mesta. Ker pa imamo tudi med temi ljudmi, ki dostikrat morajo prekiniti z ukom iz objektivno nepremagljivih razlogov, tudi nekaj naravno sposobnih, ki se bodo v praksi izpopolnjevali, pa bo menda najbolj prav, če bo prosvetna politika reševala take pojave ne samo javno, preko tiska, temveč bolj konkretno, glede na individualne primere. In kako naj takim naprednim zahtevam nasprotuje mlad šolnik, ki ga žene v jutrišnji dan nezadovoljstvo s samim seboj in s pomanjkljivostmi v obdajajoči ga sredini?! —

Sifrerjevo »skoraj nepotrebno pojasnilo« je bilo potrebno ne toliko piscu teh vrstic kot nekaterim drugim »površnim« bralcem, ki so ob »spotakljivih« formulacijah prej ko slej res utegnili prezreti celoten kontekst in razumeti članek tako, kot sodi avtor, da sem ga doumel jaz.

Ivan Mesiček

GLOSE IN KOMENTARJI

ZAPISKI IZ DIVJČ GRADA

O letošnjem puljskem filmskem festivalu, desetem po vrsti, je bilo napisanih že brez števila besed, stavkov in člankov, resnih in priložnostnih, učenih in praznih, bojovitih in diplomatsko previdnih. Pričujoče vrstice nikakor nimajo namena tekmovati v pisariji o puljski areni, marveč hočejo posredovati nekaj docela osebnih in nevezanih spoznanj o tem, kar se je poleti dogajalo v Pulju. Prav zato pa utegnejo biti te vrstice docela nepomembne in nekoristne...

Kakor v mnogih drugih rečeh, tako smo tudi s filmskim festivalom v Pulju, tako rekoč — izjemna dežela na svetu. Vsako leto namreč priredimo filmski festival, ki ga nekateri imenujejo tudi »smotra jugoslovanskega filma«. Toda to še ni nič nenavadnega, bolj zanimiv je datum festivala. »Smotro« domačega filma namreč organiziramo po navadi konec julija ali v začetku avgusta. Zaradi tega se celotna ali vsaj devetdeset odstotkov jugoslovanske filmske proizvodnje na mah ustavi in začne mirovati v mesecih, ki so najprimernejši za snemanje (vreme, dolžina snemalnega dneva, neangažiranost igralcev itd.). Naša filmska proizvodnja steče šele v pozni jeseni ali pa celo v zimskih mesecih, nato pa jo prevzame v maju in juniju divji dinamizem, tako da se na festivalu pojavi z vlažnimi in svežimi kopijami, skratka s proizvodi, ki se jim pozna naglica in površnost hitrega, prehitrega dela. Gospodarska in denarna škoda takšnega poslovanja je seveda popolnoma jasna, in zato ker je docela jasna,

o njej nihče ne premišljuje. Toda ker ima puljski festival zdaj že desetletno zgodovino, bomo slavili tudi vnaprej tradicijo, olepšano z vsakoletno veliko finančno škodo. Ne, mi se ne damo in nikoli ne bomo odstopili od poletnih noči v Divić gradu, pa čeprav vsi vemo, da nam datum puljskega festivala povzroča škodo v finančnem, proizvodnem in organizacijskem pogledu. In če s puljskim festivalom pretrgamo za nekaj mesecev naravni tek filmske proizvodnje, zakaj ne bi potem tudi, kar zadeva samo organizacijo festivala, odkrili in iznašli takšne rešitve, ki lahko povzroči največjo zmedo, zapletljaje in nejasnosti. Doslednost je vsekakor ena izmed najlepših čednosti. Iz teh npravnstvenih nagibov se je tedaj porodila salomonska odločitev, ki je razdelila puljski filmski festival v dve med seboj neenakopravni skupini. Prvo skupino sestavljajo filmi, ki jih predvajajo v areni in smejo tekmovati v visoki konkurenci za visoke, srednje in male nagrade, v drugi skupini pa so filmi, ki jih predvajajo v informativni sekciji. Teh pa nihče ne vidi; predvajajo jih namreč v dopoldanskih urah v zatohlih kinematografih. Tudi kar se tiče nagrad, predstavljajo filmi informativne sekcije docela brezpravno rajo, čeprav so marsikdaj v njih določni umetniški ali strokovni rezultati, ki bi zaslužili priznanje. Zato ustvarjalci in producenti iz prve skupine razmišljajo o nagradah, oni iz druge pa o krivicah. Skratka ambivalentno razmišljanje na materialni in moralni ravni. Zaradi omenjene delitve pridobi puljski festival dramatičnost, porodijo so zanimivi spori in spopadi, razcvetejo se intervencije in zakulisne spletke. Reči smemo potentakem, da je delitev na uradne in informativne sekcije smotrna, duhovita in koristna, saj ima zaradi nje puljski festival dragoceno draž, ki je ne smemo oportunistično podcenjevati.

Iz romantičnih razlogov je seveda festival kar se da pomanjkljivo in le približno, pogojno organiziran. Z eno besedo — poetična improvizacija. Jalovo početje je iskati obvestila in podatke, prav tako ni mogoče najti dokumentacije o posameznih filmih, težko je tudi telefonirati, časopisi prihajajo ali pa tudi ne, o gostinstvu pa je treba premišljevati le s stoičnim mirom. V Pulju so sicer restavracije in gostilne, toda poslovanje v teh lokalih je urejeno s tolikšno dobrodušnostjo, da zajtrk, kosilo in večerja ne trajajo manj kot šest ali sedem ur. Kombinacij, kar zadeva odnose med gostom in postrežbo, je v puljskem gostinstvu brez števila. Gost sicer ima pravico do naročila, nikakor pa ni nujno, da bo karkoli naročenega dobil. Če pa karkoli dobi, ni nujno, da plača, ker je nadzorstvo nad gosti popolnoma liberalizirano. Tudi ni nujno, da sta naročilo in prinesena jed identična, zakaj namesto sadnega soka boste morebiti dobili čevapčiče in namesto mineralne vode zobatca. Postrežnina je dinamična in kroži na relaciji od 10 do 50 odstotkov, cene so gibljive, tako na primer stane prvo jutro zajtrk 174 dinarjev, a že dan kasneje 250 dinarjev. Vse je odvisno od razpoloženja subjektivnega faktorja, ki ocenjuje gosta po stopnjah, oziroma po lestvici življenjske izkušnosti, naravne inteligence in računske izvežbanosti. In če zapustite lokal, ne da bi poravnali svoj račun, vam nihče ne bo rekel žal besede, kar je spet svetel primer slovanske gostoljubnosti. Toda bodi dovolj o organizaciji in gostinstvu, saj vendar razmišljamo o puljskem festivalu.

Za deseti filmski festival v Pulju so jugoslovanska filmska podjetja prijavila naslednje filme: — *Avala-film* — Beograd: *Človek in zver*, režija Edwin Zbonek, scenarij po ideji Roberta Azderbala napisal Benkower s sodelovanjem Svete Lukića: *Dnevi*, režija in scenarij Aleksandar Petrović: *Napad na Drvar*.

režija Fadil Hadžić, scenarij Fadil Hadžić in Bora Čosić; *Dve noči v enem dnevu*, režija Radenko Ostojić, scenarij Antonije Isaković, Borislav Mihajlović in Radenko Ostojić; *Obračun*, režija in scenarij Žika Mitrović; *Operacija Tizian*, režija Radoš Novaković, scenarij Vlasta Radovanović; *Radopolje*, režija Stole Janković, scenarij Arsen Diklić; *Kmetje*, režija Zdravko Randić, scenarij Dušan Savković in Dragoljub Golubović. — *Bosna-film* — Sarajevo: *Maček pod čelado*, režija Zorž Skrigin, scenarij Jože Horvat. — *Jadran-film* — Zagreb: *Človek s fotografije*, režija Vladimir Pogačić, scenarij Dragoslav Ilić; *Dvojni obroč*, režija Nikola Tanhofer, scenarij Ivo Stivičić; *Iz oči v oči*, režija Branko Bauer, scenarij Bogdan Jovanović; *Nevesinjska puška*, režija Žika Mitrović, scenarij Slavko Goldštajn in Žika Mitrović; *Neparna pot*, režija Mate Relja, scenarij Anton Ingolić in Mate Relja; *Zgodnja jesen*, režija Toma Janić, scenarij Irma Flis. — *Lovčen-film* — Budva: *Možje*, režija Milo Djukanović, scenarij Julija Najman in Miroslav Milanović. — *Triglav-film* — Ljubljana: *Samorastniki*, režija Igor Pretnar, scenarij Vojko Duletić. — *Viba-film* — Ljubljana: *Peščeni grad*, režija in scenarij Boštjan Hladnik; *Tistega lepega dne*, režija France Štiglic, scenarij France Štiglic in Andrej Hieng.

Selekcijska komisija, kasneje tudi uradna žirija, je na osnovi dispozicij vodstva festivala, da sme biti filmov v areni le dvanajst, prevrgla v informativno sekcijo tele filme: *Peščeni grad*, *Zgodnja jesen*, *Dvojni obroč*, *Kmetje*, *Operacija Tizian*, *Dnevi* in *Obračun*. Med omenjenimi obravnava pet filmov sodobno tematiko (seveda le v najširšem smislu te besede), eden vojno in eden neposredno povojno temo. Torej — biblijski pokol nedolžnih otrok je bil izvršen v območju sodobne tematike. To je vsekakor zelo zanimiv podatek, ki vzbuja mnoge pomisleke in zastavlja vprašanje, ali so bili vojni filmi, izbrani za predvajanje v areni, res toliko boljši in bolj zanimivi, da so iztisnili iz uradnega programa »nevojne« in »nejunaške« filme. Odgovor na to vprašanje bomo našli v usodnem dejstvu, da je selekcijska komisija uvrstila v program arene film *Človek in zver*, ki je do kraja slab avstrijsko-jugoslovanski film, dunajsko-beograjski mešanec in kot tak tipična in karakteristična producerska ukana. Kljub notoričnim dejstvom, ki odvzemajo filmu značaj domačega dela, je cenzurna komisija Srbije poslala Avali-filmu kartonček, ki je *Človeku in zveri* na čudežen način delil jugoslovansko občanstvo oziroma državljanstvo. Prav tako ni sodil v uradni program film *Radopolje*, režijski, igralski in obrtni torzo Stoleta Jankovića, ki pa je kasneje na osnovi mističnih konstelacij v jugoslovanski kinematografiji dobil celo Veliko srebrno areno in bil proglašen za drugi najboljši film festivala. Tudi Pogačičev *Človek s fotografije* bi brez škode lahko izpadel iz programa v areni, saj ne predstavlja ničesar drugega kot solidno filmsko konfekcijo. Podobno usodo bi lahko doživel tudi *Napad na Drvar*, ponesrečena filmska evokacija znanega vojnega in zgodovinskega dogodka. *Napad na Drvar* je komajda preprosta vojna kronika, v kateri gledalec zaman išče vsaj ščepec umetniške invencije in resnične izpovedi. Tako režiser kakor tudi scenarist sta ostala v tem filmu konsenkventno nema, najbrž zaradi prepričanja, da jima bo že sama zgodovinska resnica pomagala k uspehu.

Namesto omenjenih praznih, bledih in hudo povprečnih filmov bi bilo bržčas pametneje in pravičneje uvrstiti v uradni program Hladnikov *Peščeni grad*, ki kljub brezkrvni literarni predlogi predstavlja zaokroženo filmsko realizacijo. V areno so še sodili *Dvojni obroč* Nikole Tanhoferja, morebiti tudi *Dnevi* Aleksandra Petrovića, drugega domačega novovalovca, in pa *Zgodnja*

jesen Tome Janića, čeprav je film, kar se tiče režije, precej blede in nedomiseln. Toda odločitve so padle v korist vojnega filma, z njimi vred pa so ugasnile tudi iluzije, da bo na festivalu v vsakem primeru odločal le kriterij kvalitete.

Filme, ki so bili uvrščeni v uradni del festivalskega programa, lahko razdelimo po tematiki takole: šest filmov obravnava vojno zgodbo, a k njim je treba prišteti še *Nevesinjsko puško*, ki je poskus ekranizacije upora 1875. leta v Hercegovini, in pa *Radopolje*, ki prikazuje »tragične« dogodke v vasi, v kateri so ostale žive samo ženske. Čas dogajanja neposredno po koncu vojne. Sodobno tematiko sta predstavljala diskusijski film *Iz oči v oči* in pa blede, konvencionalna komedija *Možje*. Oba slovenska filma, *Samorastniki* in *Tistega lepega dne*, sta glede na zvrst in literarno fabulativno izhodišče tvorila docela samostojno skupino.

Letošnji program tako v areni kakor tudi v informativni sekciji je potrdil resnico o tematski okostenelosti pretežnega dela jugoslovanske filmske proizvodnje. Konformizem je najočitnejše znamenje te okostenelosti, ki zanjo — tako je vsaj videti — za sedaj še ni zdravila. In nezanimive povprečnosti in duhamorne sivine v areni 1963 so se vsaj deloma vzdignili nad povprečje letošnji zlati nagrajenec *Iz oči v oči* in pa *Samorastniki* in *Tistega lepega dne*. Prvem filmu manjka še precej, da bi ga smeli in mogli uvrstiti med visoka umetniška dela. To je spretno zrežiran filmski feljton o sestanku političnega aktiva v nekem gradbenem podjetju. Beseda teče o odnosih med kolektivom in direktorjem. Protagonisti filma ves čas govorijo o teh medsebojnih odnosih, nihče med njimi pa se ne loti bistvenega problema njihove družbene in individualne eksistence, kdo bo namreč delal in kako bo kdo delal, saj je navsezadnje precej jasno, da ne določajo zgolj odnosi kvalitete in produktivnosti dela, marveč da to stori predvsem delo posameznika in skupnosti. V filmu moti sicer zakrita, pa vendarle opazna melodija uravnilovke in cenenege egalitarizma. V kuluarjih festivala je bilo slišati glasove, ki so pripovedovali zgodbe o mučnem porajanju tega filma, o mnogih oblikovanjih in preoblikovanjih, o popravkih in spremembah, ki jih je menda bilo toliko, da je med realizacijo izpadel celo glavni junak zgodbe. Toda naj bo kakor koli, z nekaterimi epizodnimi osebami in z besedilom v nekaterih prizorih je film *Iz oči v oči* vsaj nekoliko odpahnil vrata, tako da je lahko skozi v temno areno *Divić grada* posijal z Bauerjevo režijo skoroda ganljivo plašen žarek — sodobne teme.

Nagrade so bile podeljene v pravem in »čistem« festivalskem ozračju. Puljsko filmsko ozračje pa velja po pravici za eno od najbolj nezdravih in nespodbudnih ozračij. Tudi o tem je bilo že popisanih brez števila belih listov, pa se zaradi tega v desetih letih ni nič spremenilo. Neusmiljeni boj med velikimi producenti, obtožbe o podkupovanju novinarjev, telefonske intervencije, zakulisne spletke, grožnje, materialna odvisnost itd. so opravili svoje. Kvaliteta kot edino razumno in pošteno merilo je bila potisnjena v rang zadnjega sužnja Vespazijanovega amfiteatra. In tako se je zgodilo, da je *Radopolje* dobilo drugo producersko nagrado, izdelovalec filmske konfekcije pa srebrno areno za režijo. Dikličev scenarij je pravzaprav edina kvaliteta v filmu *Radopolje*, ki mu sicer mnogi pripisujejo značaj »novega« v jugoslovanskem filmu. Toda kljub tako visokim priznanjem je *Radopolje* diletantski film, poln spogledovanja z ekvatorialno eksotiko, s primitivizmom in z lažnim heroizmom. S svojo dvomljivo tragiko je izzval pri gledalcih nemalo smeha, kar seveda potrjuje staro resnico, da je nabrekla tragedija vedno soseda slabe komedije.

Festival je zaključila svečana podelitev nagrad. To pa je seveda neizčrpna tema za razgovore in dvoboje in kot vsako leto bo tudi letos nekaj mesecev posvečenih tej temi. Tudi to je motiv naše kinematografije in morebiti se bo iz tega motiva kdaj v bodočnosti rodila vesela komedija. Slovenski delež na listi nagrad je precejšen in v danih relacijah tudi zaslužen. Žal pa seznam nagrad kazijo nekateri kompromisi, ki so verjetno nastali zaradi upoštevanja producentskih konstelacij v naši kinematografiji. Deseti filmski festival je potrdil prepričanje, da se jugoslovanski film vrti v začaranem krogu konformizma, jalovih tem in neprepričljivih evokacij zgodovinskih dogodkov. Razen nekaterih častnih izjem je gospodarila na platnu konfekcija po »jus« standardih ali kakor se že temu pravi v industrijski proizvodnji. Betežen in utrujen, brez duše in brez ideje se opoteka domači film med osatom in čermi bančnih predpisov in zakonov tržišča. In tako bo vse dotlej, dokler bo film kot kulturna dejavnost podvržen načelom komercializirane proizvodnje in nesolidne trgovine.

Stara legenda pravi, da so Vespazijanovo areno ali Divić grad sezidale v eni sami noči vile, ki so z istrskih hribov znosile v Pulj kamnite bloke. Toda svojega dela niso mogle dokončati, ker jih je prehitela zora. Zdaj pa čaka v nedokončani areni jugoslovanski film na svoje vile iz Divić grada, da bi mu s svojimi čudežnimi in mističnimi rokami pomagale in vlile njegovim avtorjem moči, znanja in poguma.

Jernej Božiček

PODKUPOVATI ALI PODKUPOVAN BITI

Dogodek:

Na tiskovni konferenci v času letošnjega puljskega festivala je generalni direktor Avala-filma iz Beograda Ratko Dražević javno, *pro foro externo* izjavil, da je podkupoval nekatere filmske kritike in tako vplival na vsebino njihovih ocen.

Posledice I. stopnje:

Prisotni novinarji (nekaj desetih jih je bilo) so na izjavo Ratka Draževića ostro reagirali in zahtevali, naj pove imena podkupljenih filmskih kritikov. Njihovi zahtevi Ratko Dražević ni ugodil in tiskovna konferenca se je spremenila v ostre besedne dvoboje in spopade pod vročim puljskim soncem.

Posledice II. stopnje:

Vjesnik u srijedu, *Telegram*, *NIN*, *Delo* in drugi časopisi so objavili poročila in vesti o puljskem škandalu in zahtevali pojasnila od Avala-filma. Ta in njegov direktor molčita kar naprej.

Posledice III. stopnje:

Predsedstvo Zveze novinarjev Jugoslavije je na svoji redni seji 7. septembra 1963 obravnavalo puljski škandal in sklenilo: a) »da direktorju Avala-filma Ratku Draževiću pošlje pismo s prošnjo, naj predloži imena vseh novinarjev, ki jih je podkupoval, in ustrezno dokazno gradivo, na podlagi katerega bi lahko ukrepalo častno razsodišče Zveze novinarjev«; b) »da v primeru, če na svojo zahtevo ne dobi imen in dokaznega gradiva, ukrene vse potrebno za zaščito profesionalnih interesov svojih članov«.

*
* *